

LONGEVITAT, MOTOR DE CANVI PER A LA SOCIETAT

Cooperativa d'Idees per Barcelona
Maig 2018

Índex

Introducció -----	3
Marc teòric -----	5
Diagnòstic i impactes -----	9
Reptes i oportunitats -----	13
Propostes -----	18
Consideració final sobre Barcelona -----	23

Introducció

La Cooperativa d'Idees per Barcelona, associació multidisciplinària de persones amb diverses experiències de treball, amb diversos recorreguts biogràfics, que aplega visions tècniques, professionals, o de representació i direcció d'entitats públiques o privades per reflexionar sobre el futur de la nostra ciutat, us presenta el resultat del seu últim procés de debat. Després de dos períodes de sessions centrats en altres temes (al 2014, "Noves propostes per al futur govern municipal", entre 2015 i 2016, "Ocupació a escala local: propostes per a la Barcelona Metropolitana"), el darrer treball de l'associació (tardor 2016-primavera 2018) s'ha centrat en la Longevitat. El document resultant que ara teniu entre mans, porta per títol "Longevitat, un motor de canvi per a la societat" ja que aquesta és la millor síntesi de la visió col·lectiva en què ha culminat el procés d'anàlisi i debat.

Les societats del segle XXI estan esdevenint progressivament més complexes. Aquest augment de la complexitat compta amb un nou factor: estem entrant en una etapa històrica en la que el rang de generacions que conviu es més ampli que mai abans. A més, en particular en els països més desenvolupats, aquest nou equilibri generacional està decantant-se, cada cop més, cap a un pes major de les generacions amb més edat.

Aquest fet demogràfic impulsat, entre d'altres raons, per una millora notable de les condicions d'atenció sanitària (amb la incorporació veloç de noves teràpies i medicaments que temperen els efectes de l'envelliment); pel que ha estat, fins ara, una de les peces clau en l'Estat del Benestar: les polítiques socials (i molt principalment, els sistemes públics de pensions) i per unes polítiques d'igualtat en molts nivells, se'ns presenta avui com una oportunitat que permet, a la societat en el seu conjunt, beneficiar-se de l'activitat i el coneixement de les generacions de més edat, durant molts més anys després del temps que han dedicat a la vida laboral i/o professional retribuïda.

Ahora existeix un elevat risc de cronificació estructural de la pobresa entre la gent gran si no es duen a terme accions institucionals que, amb la mirada posada en el llarg termini, garanteixin uns mínims de qualitat de vida i la inversió de la tendència d'augment de la desigualtat que s'ha instal·lat amb força, a nivell global, des de la Gran Recessió de principis d'aquest segle.

La Cooperativa d'Idees per Barcelona es va plantejar, a finals del 2016, dur a terme un treball d'anàlisi i reflexió sobre la Longevitat amb la voluntat d'identificar aquells reptes i oportunitats que representa aquesta nova perspectiva vital de les persones: viure més anys, amb millor salut i amb plenes capacitats per continuar aportant a la societat experiència i creativitat.

En el decurs del treball, s'ha abordat la longevitat des d'una perspectiva omnicomprensiva i transversal, però sempre amb la voluntat d'arribar a propostes per fixar drets, mesures compensatòries i accions de caire específic o d'abast general. I tant les oportunitats i els reptes identificats, com les mesures i propostes concretes que es detallen en el document, s'han construït des de la perspectiva *glocal*. Abastant des de la proximitat municipal, pensada des de la realitat de Barcelona, fins els temes estructurals que cal impulsar i desenvolupar des d'Europa. S'han contemplat tant accions més puntuals i concretes a curt termini, com les propostes de polítiques estructurals de caire estratègic i llarg termini, mirant de contemplar totes les escales: des de la UE a l'Ajuntament de Barcelona.

Després de dur a terme deu sessions de treball obertes, amb professionals de perfils diferents (geògrafs, metges, economistes, advocats, filòsofs, experts en polítiques socials, urbanistes, sociòlegs i dirigents d'entitats de Gent Gran) i de desenvolupar diverses sessions de debat intern, les pàgines que segueixen contenen el resultat del treball. Fet l'emmarcament teòric i el diagnòstic de l'impacte del tema, en base a la identificació dels reptes i les oportunitats que suposa la Longevitat, el document acaba amb un seguit de propostes més concretes i amb una consideració general sobre Barcelona.

Marc teòric

Durant segles, des de la revolució agrícola i el que es coneix com l'*axial* age (el naixement de l'home comunicatiu, social i polític) fins a la revolució industrial i el gran desenvolupament científicotècnic de la modernitat, l'esperança mitjana de vida a les nostres societats es va mantenir molt baixa i estable, fent que el nombre real d'individus vells fos sempre molt petit en relació a la resta de la població. Alhora, sempre hi havia molts més homes vells que dones perquè la mortalitat en el moment del part era molt elevada. Però malgrat l'estabilitat de les seves condicions objectives, la visió de la vellesa a Occident va anar oscil·lant sempre entre dues concepcions contraposades. La concepció d'arrel platònica, curiosament compartida amb la tradició oriental, que veu la vellesa en positiu, com la culminació d'una vida d'aprenentatge i per tant en fa un referent social (el rei savi com a model de governant), i la concepció d'arrel aristotèlica que veu la vellesa en negatiu, com una etapa de feblesa que no et permet ser apte per a la vida social i completament contraposada a la bellesa plena de força de la joventut (el conqueridor com a model de governant).

Com és sabut, a la nostra època moderna aquells dos paràmetres de la vellesa (baixa esperança de vida i masculinització) s'han capgirat completament fruit de molts avenços en alimentació, sanitat, habitatge, condicions laborals i de la disminució progressiva de les guerres, fins arribar avui a una vellesa més feminitzada i sobretot a una esperança de vida molt més elevada. El resultat és el fenomen de la longevitat: percentatges molt alts, en generacions successives, de persones que viuen fins molt més enllà dels 80 anys. Això pot donar peu, com passa actualment degut a una natalitat molt baixa que la immigració no compensa, a un envelliment de la població, en el sentit d'una inversió de la piràmide d'edats. Però si es reprengués la natalitat o la immigració compensés el nombre reduït de naixements o, com passarà al 2050, les generacions que arribin a la vellesa comencessin a ser cada cop més minses, la longevitat romandria malgrat la societat ja no estaria envellida. La longevitat és doncs el descriptor d'una nova situació social: quasi tots vivim o viurem més i millor.

Tanmateix, el que sobretot cal destacar dels nostres temps és la desincronització entre el marcadore biològic i el marcadore sociològic, la contradicció entre la importància quantitativa i la importància qualitativa de la vellesa a la nostra societat.

Vivim cada cop més ancorats en la concepció aristotèlica negativa de la vellesa, inoculant a tota hora la idea de la joventut com la situació vital desitjable i entronitzant la productivitat laboral i marcant per tant la vellesa com una edat inútil (estenenent, com va dir Simone de Beauvoir, una conspiració de silenci sobre la vellesa), mentre l'època de després de la jubilació és cada cop més llarga i es viu en molt millors condicions. Viure més i amb millor salut no és correspost amb més sinó amb menys paper i utilitat social. I a més quan la salut no acompanya tant, es nota molt la gestió massa tecnificada i poc humanitzada de l'estat del benestar. Potser en altres èpoques en què la humanitat també valorava poc la vellesa, els vells s'hi resignaven, el comunitarisme dominant feia que assumissin el seu rol purament passiu sense incomoditat. Però el nostre és el temps de l'individu, de la consciència plena de la seva autonomia funcional i decisional i veure'ns relegats per un prejudici social edatista ens rebel·la cada cop més. Aquesta és la paradoxa de fons que posa de manifest el concepte de longevitat: la nostra societat afronta la vellesa al revés de com l'hauria d'afrontar, d'una manera on hi perdem tots, individus i col·lectiu. Per això, pensar la societat des de la longevitat, i rectificar, pot ser un potent motor de canvi.

Què caracteritza doncs exactament la longevitat? I què ens obliga en conseqüència a canviar? La longevitat comporta fonamentalment un canvi en la valoració de la vellesa. La vellesa no és ni uniforme ni homogènia. Ni comença forçosament als 65 anys amb la jubilació ni tothom té les mateixes necessitats. Cada vellesa és diferent i en tot cas s'identifiquen tres grans subcol·lectius dels que els individus poden entrar i sortir: el dels adults grans, en plenes condicions; el dels vells fràgils, més inclinats al replegament; i el dels vells depenents, molt més necessitats de suport. La longevitat no associa envelliment a decadència i considera que l'únic tret específicament distintiu de la vellesa (més enllà dels inherents al cicle fisiològic) és un ritme de vida diferent format a partir de la conjunció de dos elements sobrevinguts amb els anys: l'alentiment, fruit del desgast acumulat, i el dubte, nascut de l'experiència. Cap altre tret vital (en termes de capacitats, de dificultats, d'expectatives...) és únicament propi de la vellesa i per això no té cap sentit separar-la substantivament de la resta d'edats. És a dir, la vellesa pot i ha de mantenir intacte la sociabilitat de la vida adulta (objectius propis, autoorganització, capacitat relacional, participació social, etc.) encara que a un altre ritme vital. I aquest és el moll de l'os de la longevitat.

Una longevitat que, per desplegar-se i aconseguir que la societat mesuri també el seu ritme vital, ens obliga a fer canvis a dos nivells diferents. El primer nivell és el propi abordatge social de la vellesa. Cal deixar de banda l'edatisme, que entén la vellesa com una classe passiva o fins i tot com un retorn a la infància, i els microedatismes (1), que en la quotidianitat des les famílies, l'activitat social i les accions institucionals tendeixen a minusvalorar el paper i les capacitats de la vellesa organitzant-los sempre la vida (ajudar no és substituir). La vellesa s'ha d'abordar des

de la personalització, com volem que passi en les altres etapes de la vida, i sense posar a part o limitant a ningú: que ningú es deixi anar, que ningú es desconnecti, res d'aïllaments i de cercles tancats amb tot organitzat pels demés. La vellesa requereix evidentment atenció positiva, diferenciada i específica però mai segregació ni econòmica ni territorial ni relacional. Aquestes han de ser les idees clau per a les polítiques públiques directament o indirecta adreçades a la vellesa.

Però els canvis més grans s'han de produir en els comportaments socials generals, els que afecten a tothom, perquè sense aquestes transformacions difícilment la longevitat encaixarà amb la nostra societat . Al nostre parer, aquests canvis són quatre. El primer és rebaixar el presentisme en el que vivim i tornar a valoritzar el passat i el futur. La vida és un viatge, el que li dona sentit és la trajectòria. L'important no és només el que es té o el que es fa aquí i ara, sinó també el que s'és fruit del que s'ha fet o el que encara es pot ser a partir dels objectius de futur més o menys llunyà que cadascú es dibuixi. El tot poderós present ha de recordar que no és més que el punt on es troben el passat i el futur (així ens ho han explicat els filòsofs). El segon canvi té a veure amb alguns dels valors dominants en el nostre entorn. El neoliberalisme capitalista empeny la nostra societat cap al consumisme, l'obsolescència, el retiment immediat... mentre el ritme de la longevitat proposa uns altres valors: hi ha una experiència anterior vàlida per transmetre, aprofitable si més no en part, que demana intercanvi, pausa i maduració, inversió a mig i llarg termini. El tercer canvi afecta la forma d'entendre la cura, l'atenció als altres. La cura de la longevitat només pot ser un acompanyament, només pot partir de la base d'escoltar, de compartir, d'ajuntar les expectatives del qui es cuida amb el que cuida. L'acompanyament conjuga l'expertesa del cuidador amb l'experiència del cuidat, l'acompanyament aspira a no substituir l'altre mantenint sempre la seva autonomia decisional. Finalment, el quart canvi és assumir que l'edat també conforma la matriu de la diversitat. No hi ha entorn divers si no és plurigeneracional. Les generacions han de conviure perquè aflori el valor de la diversitat igual que necessitem pluralitat cultural, socioeconòmica o de gènere. Qualsevol territori, àmbit o institució privada o pública (òbviament no sectorial) per ser realment plural i diversa i beneficiar-se del que això comporta i representa ha de ser intergeneracional en la seva composició i el seu relat. En definitiva, ha d'incorporar també la perspectiva de longevitat.

Aquest és el marc teòric en el que s'inscriuen la nostra reflexió i les nostres propostes sobre la longevitat. Un concepte, com d'altres (el de joventut, el de gènere o el d'interculturalitat per exemple), que es construeix i s'incardina amb el gran relat de la modernitat (individualització, globalització, ciència...), el teló de fons de tot el nostre pensament contemporani, i que guanyarà vigència amb l'allargament progressiu, si es produeix, de l'esperança de vida (fins als 120 anys pronostiquen els científics). Però si es confirmen els vaticinis del transhumanisme sobre la potencial infinitud de la vida humana, llavors, paradoxalment, el concepte de longevitat portat

a la seva màxima expressió –la longevitat eterna- perdrà la seva capacitat explicativa i les pròximes generacions n’hauran de buscar de nous.

(1) El microedatisme més conegut és el de l’anunci televisiu de la Loteria Nacional de fa 2 anys, en el que el paternalisme es conjurava a tot un barri per continuar fent-li creure a una senyora gran que li havia tocat la loteria tal i com ella erròniament es pensava.

Diagnòstic i impactes

1.- El concepte de longevitat entès com el temps que dura la vida, directament vinculat a l'esperança de vida ha suposat un èxit versus els concepte d'envelliment.

L'augment de l'esperança de vida és universal (també a l'Àfrica). Actualment, l'esperança de vida mitjana mundial supera els 70 anys. Cal destacar que al 2050 la població major de 65 anys s'haurà doblat a tot Occident i augmentat molt considerablement a la resta del món. Tot i que a partir de llavors el creixement de la població baixarà, la longevitat s'haurà consolidat o fins i tot augmentat.

En els últims 100 anys, l'esperança de vida s'ha duplicat. Fins als anys 70, aquest increment va venir determinat per la millora de la mortalitat infantil i juvenil i a partir dels anys 70 va ser la millora del control de les malalties circulatories l'aspecte determinant.

Aquest increment constant de l'esperança de vida i l'edat màxima assolida per l'ésser humà durant el segle XX és una tendència que s'ha alentit durant les últimes dècades i la taxa de millora de la supervivència disminueix ràpidament a partir dels 100 anys d'edat.

Però aquesta millora de la longevitat no és igual per a tothom, per exemple, l'esperança de vida de les dones és de 3,5 anys més que la dels homes a partir del 65 anys.

També influeixen en la millora de la longevitat desigualtats del tipus territorial, social, per nivell educatiu i pels ingressos que reporta la pensió. Per exemple, a Barcelona, en l'enquesta de salut es veu la diferència de l'esperança de vida de fins a 9 anys segons els barris i empitjora en els homes.

Hem aconseguit rebaixar la mortalitat en gent més gran de 70, 80 i 90 anys, però no en els de més de 100.

Les dones, tres quartes parts de la seva vida, tenen bona salut, però en els últims anys tenen tendència a tenir pitjor salut.

L'envelliment és inevitable a Catalunya. L'any 1975 van haver-hi 110.000 naixements mentre que l'any 1995 la xifra va baixar a 55.000, la meitat.

Envellir comporta aparellat un risc del 18% de dependència entre els 65 i 74 anys. Aquest percentatge arriba fins al 34% dels 75 als 84 anys i fins al 57% en els de més de 85 anys.

La morbiditat relativa baixarà, però la morbiditat absoluta es més gran degut a l'evolució demogràfica. Aquest increment afectarà directament als serveis, i per tant, a la despesa en l'àmbit dels serveis cap a la dependència i dels serveis sanitaris.

De les dades demogràfiques el més rellevant és que creix el número de persones grans, els majors de 65 anys ara representen el 18,4% de la població però les projeccions de futur els posa en el 34% quan entrin totes les generacions del *babyboom*.

El més significatiu és que el que més creix és el percentatge de majors de 85 anys, perquè envellim més i durant molts més anys.

Del 2030 al 2040 viurem una segona inversió demogràfica on els majors de 85 anys superaran als de 0-15 anys.

També cal destacar que les societats europees han tingut 40 anys per adaptar-se a aquest increment de l'esperança de vida i de major presència de gent gran, però els països en vies de desenvolupament només tindran 10 anys; això condiona, a nivell mundial, la capacitat que tenim de donar resposta a aquest augment.

2.- L'increment de l'esperança de vida també té conseqüències en la resta de fases de la vida, de fet l'aparició d'alguna d'elles es justifica per la major longevitat. La conseqüència directa és l'allargament de la durada de cada una de les fases. Això comporta, per exemple, que durant la fase de la joventut l'etapa de formació també es dilata i, per tant, s'endarrereix l'entrada al mercat laboral o que l'edat de maternitat, dins de la fase de la maduresa, s'ampliï fins més allà dels 40 anys. La vellesa, a partir del 65 anys, es pot dividir en 3 etapes i cada etapa ens està demanant respostes diferents:

1ª Etapa, "grans joves": La primera demanda/necessitat és el reconeixement, especialment si, al jubilar-se, han perdut el rol social derivat del treball.

2ª Etapa, "grans clàssics": La necessitat més important es la prevenció, física i intel·lectual, per tal d'envellir de la manera més saludable.

3ª Etapa, "grans grans": El que més els hi cal es la protecció en front de la debilitat,

la fragilitat, la violència, la solitud i la pobresa, entre d'altres riscos. Es aquest segment el que més requereix una política sociosanitària adient.

3.- Aquest augment de l'esperança de vida ens ha de fer pensar en nous models urbans. La ciutat és la gent, per tant l'urbanisme s'ha de fixar en les persones per a proposar nous models de nova urbanitat que donin resposta a les demandes vers la longevitat, amb ciutats amb molta gent gran.

Dins d'aquesta nova urbanitat, la tecnologia és l'únic pivot per a explicar l'articulació de la civilització urbana entre el passat, el present i el futur. L'automatització, entesa com a robòtica avançada i sistema d'intel·ligència artificial crea, com a conseqüència important de la seva aplicació, per a la gent gran una quasi accessibilitat universal.

Els nous models urbans tendeixen cap a la ciutat creativa, la ciutat creativa es basa en la tecnologia, el talent i la tolerància que no es poden fer sense educació i experiència, dos conceptes que necessiten clarament de la gent gran.

Si volem ciutats universals, s'ha de garantir l'accessibilitat i la capacitat de moviment amb una nova matriu de mobilitat post-industrial, la mobilitat actual no és eficient, el model està obsolet, el nou model passa per l'automatització del tràfic, aplicar tecnologies disruptives de transport, buscar mobilitat de demanda i no d'oferta des de la perspectiva individual, el *sharing*, l'aparcament.

4.- La longevitat incorpora la diversitat pròpia del seu camí generacional. El criteri per determinar l'entrada a la vellesa ha estat, fins ara, l'edat de jubilació. Això comporta una homogeneïtzació de les persones que nega la seva diversitat i les diferents necessitats.

L'Organització Mundial de la Salut, amb la clara intenció de reconèixer aquesta diversitat, ha dissenyat un marc polític per a l'estratègia de l'envelliment actiu, definit com "el procés d'optimització de les oportunitats de salut, participació i seguretat amb la finalitat de millorar la qualitat de vida de les persones a mesura que envelleixen". Aquest concepte parteix del reconeixement del dret de les persones "a desenvolupar el seu potencial de benestar físic, social i mental i també de la capacitat de participar en la societat d'acord amb les seves necessitats, desitjos i capacitats, mentre que se'ls proporciona protecció, seguretat i cura adequada quan necessiten assistència". Per tant, reconeix la diversitat de les necessitats de les persones segons els factors que influeixen en la seva vida tals com, discapacitat, diversitat sexual o perspectiva de gènere.

Amb una població cada cop més envellida i que viu cada vegada més, hi ha un nínxol clar en el desenvolupament de productes adreçats als majors de 65 anys. La major

oportunitat de mercat per a la creació de noves empreses no són les noves sinó les velles generacions, suposant aquestes un gran nínxol d'activitat econòmica i consum. La gent gran requereix una àmplia gama de bens i serveis adaptada al seu estil de vida, el que representa una força transformadora per tractar-se d'un contingent en ràpid creixement que es manté actiu, productiu i creatiu. Un recurs important, sovint sense explotar i que es coneix com l'economia de la longevitat.

És evident que sectors com els assistencials o els sanitaris es veuran directament afectats per l'increment de la longevitat. Però d'altres com l'oci, el turisme i la cultura també hauran de proporcionar una oferta adaptada a les noves demandes de la gent gran i aprofitar així el desig d'aquestes de mantenir un estil de vida actiu.

5.- La longevitat comporta la visibilitat política de la vellesa, tant en el vot com en l'activisme.

Evidentment hi ha una interferència entre el vot i l'edat. La gent gran vota diferent que la gent jove. La gent gran vota i els joves no voten tant. Existeix una forta relació entre edat, gent gran i participació en qüestions electorals, de fet el màxim nivell de participació es dona a partir del 40 anys i es manté estable fins al final que cau per qüestions de mobilitat o incapacitat. Això sí, hi ha una diferència en el temps en que l'edat de màxim nivell de participació es va endarrerint.

El comportament electoral és un reflex de la societat i podríem dir que es tracta d'un comportament sotmès als avatars de qualsevol comportament i, per tant, és un comportament de consum.

El vot de la gent gran s'està convertint en un element essencial en les estratègies electorals. En primer lloc perquè és un vot molt fiable i després per l'allargament de la vida. Per això es parla de les democràcies grises, és a dir, de les democràcies dominades pel vot de la gent gran.

Les generacions de gent més gran són molt més estables en el comportament de vot. Això està totalment relacionat amb els valors principals de cada època. Fins a l'any 1960 la gent estava criada en un entorn d'estabilitat en una societat rígida. A partir de l'any 1960 ve la societat de consum, la cultura de la tria, tenir criteri es vincula amb el canvi constant.

Un altre canvi important és l'increment del nivell acadèmic de la gent. Les noves generacions amb un nivell acadèmic més alt són més conscients de la seva força en funció del seu criteri i no tenen cap problema en canviar si creuen que la seva tria no ha donat el resultat esperat. En canvi, les generacions amb menys formació estan molt menys influïdes per la conjuntura del moment.

Reptes i oportunitats

Examinar la societat actual des de la perspectiva de la Longevitat, a més de fer aflorar nous reptes, en molts casos aporta més intensitat a preguntes o reptes antics. Segurament perquè aquesta perspectiva obliga a pensar en el llarg termini i això condueix, inevitablement, a la recerca de solucions més estables i duradores per a nous i vells problemes fent dels reptes font d'oportunitats.

Les idees bàsiques

Els reptes bàsics i fonamentals són dos. El primer d'ells, es troba directament vinculat a la sostenibilitat de l'ecosistema planetari i a trobar nous camins per al desenvolupament econòmic. El segon s'articula al voltant de la necessitat de garantir, estructuralment, la igualtat intergeneracional i intrageneracional.

A tall d'exemple examinem l'esperable fort creixement de població, fruit de la combinació dels avenços científics en la medecina i de més accés als aliments i a l'aigua en els països en vies de desenvolupament, que està ja posant a prova la resiliència del planeta per mantenir-se apte per a la vida humana. Això obliga a pensar qualsevol iniciativa vinculada a una major longevitat de les persones a que aquesta sigui sostenible en el temps i que per tant comprometi el mínim de recursos i que aprofiti els ja usats. Un exemple d'aquesta idea, que ja desenvoluparem més endavant en base a propostes concretes, es concebre la gestió del territori, en particular en llocs d'alta intensitat en l'ocupació territorial com es el cas dels països de la UE, de forma que la progressiva concentració de la població en grans àrees urbanes no condueixin a abandonar les àrees rurals en les que ja s'han fet, històricament, grans inversions: carreteres, habitatges i altres infraestructures.

La temptació de tenir només una mirada urbana del futur immediat de la nostra civilització pot oblidar que una part creixent de les futures (o ja actuals) poblacions no estarà vinculada directament als processos productius o fabrils del cycle econòmic i, per tant, aquesta part de la població, si així ho decideix, pot continuar o construir el seu projecte de vida en municipis de menor mida i en territoris de molt menor densitat atès que el conjunt de tecnologies que s'estan desenvolupant ho facilitaran enormement. Es a dir, es factible pensar que en un termini molt breu de temps una

persona jubilada pugui tenir un accés equivalent als continguts d'oci, a la cultura, a l'atenció sanitària o a les seves necessitats de consum, vivint en un petit municipi de Cuenca o vivint a un barri de Barcelona. La velocitat de canvi que les TIC estan imprimint a la societat permeten pensar en telemedicina, transport públic flexible o vehicles de conducció autònoma d'ús compartit i botigues virtuals amb entrega a casa en el dia sense que fer-ho sigui un exercici voluntarista de ciència-ficció. La clau de sostenibilitat d'aquesta idea es aprofitar les inversions ja fetes i dedicar només els recursos imprescindibles per al manteniment de les mateixes oferint així la possibilitat de desconcentrar les aglomeracions urbanes. Passant d'aquesta forma de la idea de Ciutat com un espai d'alta densitat a la de País com espai amb un nivell equivalent de serveis per a tots els qui hi viuen.

Treballar sobre aquest concepte permet enfocar la reocupació dels espais rurals des d'un altre punt de vista. I permet enfocar la longevitat com una oportunitat per fer alguns dels ajustaments necessaris en matèria de sostenibilitat.

La idea de la igualtat com a principi bàsic ordenador de la nostra civilització, fortament compromesa en els darrers anys per l'augment insòlit de la inequitat en els països més desenvolupats, es una de les que es pot veure més afectades per l'augment de l'esperança de vida. Si bé les estadístiques mundials indiquen un apropament, en termes relatius, entre les rendes mitjanes dels països més desenvolupats i les dels països en vies de desenvolupament una lectura territorialitzada de les mateixes permet veure amb claredat que el creixement de la desigualtat econòmica en els països més desenvolupats ha estat creixent a gran velocitat en els darreres dècades després d'haver-se reduït fins a nivells desconeguts en les dècades posteriors a la Segona Guerra Mundial. Aquest es un dels factors als que els sociòlegs atribueixen l'actual inestabilitat per la que travessen les democràcies occidentals. La combinació d'altres taxes de desocupació, especialment altes entre els menors de 30 anys, les jubilacions anticipades o la difícil recol·locació dels majors de 50 anys en atur, es combinen en un missatge aterridor: "els sistemes actuals de pensions no son sostenibles". En el si de la UE, la pobresa infantil per països oscil·la entre el 23% i el 44%, abans de les transferències socials, i entre el 10% i el 38% després de les transferències. Si li afegim les magres expectatives de les pensions, tenim una perspectiva francament descoratjadora. I davant d'aquest panorama la longevitat deixa de tenir cap interès, com a oportunitat d'allargament del projecte de vida, per passar a convertir-se en una desagradable prolongació de la situació de pobresa.

Pitjor encara, sense una decidida intervenció pública, la longevitat pot esdevenir, per si mateixa, un instrument d'augment de la desigualtat si no es pot garantir una atenció universal de salut amb les darreres tecnologies i medicaments. Si no es poden universalitzar les tecnologies i instruments pal·liatius de la reducció de

capacitat motora, de l'empitjorament de les capacitats sensorials, de la millora i/o el manteniment de la salut, més anys de vida voldrà dir més anys d'empitjorament de la seva qualitat per causa de les diferències de renda. Igualment, en pro de la igualtat, caldrà adaptar les infraestructures urbanes a les necessitats d'una part de la població progressivament més gran que fa un ús diferent de la ciutat i els seus recursos. No es tracta d'augmentar la capacitat de les pistes de petanca. Es tracta de repensar el marc urbà en funció d'uns habitants que amb raonables condicions de salut i sense tenir activitats laborals o professionals que les ocupin un terç de la seva jornada estaran en disposició de fer, viure i aportar a la comunitat creativitat, experiència i valor afegit. En conseqüència, la ciutat els haurà de garantir unes condicions d'autonomia personal, d'habitatge, de seguretat i de sociabilitat, activitat i relació aptes per a la seva forma de vida i les seves necessitats. Altra cosa es qui aporta els recursos per dur a terme a allò que es gestiona millor des de la proximitat.

L'acció pública a l'escala de la UE

És en aquesta dimensió política en la que cal assentar les bases per què les dues idees anteriorment expressades, sostenibilitat i igualtat, puguin disposar de les eines necessàries per traduir-se en accions.

Sense un adequat lideratge públic des de les institucions de la Unió Europea resulta difícil poder implementar, a la múltiple escala dels estats, les regions i les ciutats de la UE, els instruments legals que permetin, simultàniament, establir un marc de garantia públic per a unes pensions dignes, assegurar que els avenços tècnics i científics en matèria de salut i qualitat de vida reverteixin, amb independència del nivell de renda, en tota la ciutadania i evitar que puguin entrar en col·lisió frontal drets reconeguts com el de la propietat immobiliària i el de l'habitatge digne.

Les tendències del nostre món globalitzat condueixen a una progressiva privatització del coneixement i a una progressiva concentració de la riquesa, i amb ella de la propietat immobiliària, en poques mans.

Igualment, el pensament sobre la Longevitat ens porta a pensar, en profunditat, sobre el llarg termini. Estem experimentant, des de fa més d'un segle, un canvi de dimensió temporal significatiu de l'esperança de vida. Això també vol dir que en l'actualitat es més plausible que molts ciutadans-electors puguin patir les conseqüències de polítiques curt-placistes d'alguns projectes polítics populistes. Aquesta realitat ha de poder conduir-nos cap a unes governances més responsables atès que els governants es veuran obligats a retre comptes de les seves accions durant un període més llarg de temps.

Aquests són els trets principals que defineixen el nivell d'actuació política que es la

UE: resultats a llarg termini, capacitat de lideratge mundial, capacitat de modificació profunda de la nostra societat i garantia per al futur. En conseqüència, els aspectes que caldria implementar des de l'escala europea serien els següents:

- 1) Establir el marc per a polítiques de recerca científicotècnica en els camps bio-medicinals, ciències de la vida, TIC i les diferents enginyeries relacionades per garantir el lideratge mundial en matèria de longevitat i envelliment i, a través d'aquest lideratge, impedir la privatització del coneixement en aquests àmbits i establir els marcs i estàndards ètics necessaris per a la igualtat i el respecte als drets individuals i la sostenibilitat.
- 2) Definir noves polítiques fiscals, a escala europea, que ajudin a reduir els nivells d'inequitat actuals i que permetin definir nous nínxols fiscals que garanteixin el finançament futur de l'Estat del Benestar i molt especialment d'un sistema de pensions equitatiu i redistributiu. Aquestes polítiques han d'anar enfocades tant a evitar el frau/*dumping*/evasió fiscal com a trobar nous sistemes de taxació més relacionats amb la ràpida evolució de l'economia i el món del treball a causa del impacte, entre d'altres factors, de les TIC. A títol d'exemple, en una etapa històrica en que moltes noves activitats empresarials basen el seu model de negoci en un (o més d'un) algoritme, te gaire sentit continuar gravant aquesta mateixa activitat en base a unes decreixents rendes del treball o a unes rendes del capital susceptibles de beneficiar-se de l'enginyeria fiscal per tributar menys del que resultaria equitatiu? La idea de sobre-taxar les empreses anomenades tecnològiques o taxar els robots son indicis dels terrenys que es poden explorar en aquest sentit.
- 3) Establir des de l'escala europea, sobretot en la mesura que es defineixi un marc fiscal comú més ampli, els estàndards bàsics europeus en matèria de garantia de la qualitat de vida dels menors i de les persones que ja hagin abandonat l'activitat, laboral o professional, retribuïda i a jornada completa. Això implicaria una definició europea de les pensions/retribucions compensatòries, les garanties en matèria d'atenció sanitària i social, les garanties en matèria d'exercici del dret a l'habitatge. Sobre aquest darrer aspecte, com ja s'ha enunciat unes ratlles més amunt, el risc de que en moltes ciutats grans de la UE entrin en col·lisió el dret a l'habitatge amb el dret a la lliure compravenda de propietats immobiliàries ja comença a ser una realitat. En particular en les àrees més cèntriques de les esmentades ciutats. Atesa l'estructura legal i jurídica de la pròpia UE, resulta difícil abordar aquest problema, que incideix negativament no només en les persones afectades, al posar una enorme pressió del cost de l'habitatge sobre les rendes personals més baixes, si no també en les ciutats on es dona el fenomen ja que redueix la diversitat en el si de les mateixes, expulsant els més joves i als econòmicament

més vulnerables, i amb això afecta a la seva capacitat de resiliència i la seva cohesió social. Establir polítiques que protegeixin de forma activa aquest dret a l'habitatge pot suposar un major accés a l'usdefruit, canvis en el règim de propietat, establir discriminacions positives per a una major intervenció pública, localitzada, en el mercat de l'habitatge...

Els principals reptes-oportunitats a desenvolupar

En aquest context és en el que podem identificar els principals reptes concrets a desenvolupar com a oportunitats des de la perspectiva de la longevitat en els propers anys:

- a) Abordar la longevitat des del lideratge públic (a diferència del que passa als USA i del que poden fer en altres parts del món) fent èmfasi en la escala de la UE
- b) Garantir la igualtat intergeneracional i la intrageneracional (sostenibilitat de pensions dignes, finançament de la dependència, adaptació de les infraestructures urbanes especialment habitatge i mobilitat...)
- c) Fer possible la llibertat de decisió sobre la forma de residència (independent, compartida, tutelada...)
- d) Prioritzar la cura i l'acompanyament en entorns de soledat
- e) Estendre l'accessibilitat i els serveis equilibrats al conjunt del territori per mantenir o ampliar la presència de població a tot arreu
- f) Aprofitar el coneixement de les generacions de la longevitat (amb més nivell d'estudis i experiència de vida) per incorporar-lo a l'economia de la creativitat
- g) Identificar els nínxols d'ocupació generats per l'economia de la cura vinculada a la longevitat

Propostes

Per respondre als reptes que ens planteja la longevitat, que, com hem vist, són alhora oportunitats de canvi per a tota la societat, proposem un seguit de mesures que pensem que poden arribar a generar un ampli suport després d'haver-les debatut i que creiem que amb un mínim de voluntat política i de capacitat de gestió es poden abordar de manera complementària des dels tres nivells d'administració més directes (local, autonòmica, general). En qualsevol cas, no es pot convidar al debat sense avançar propostes concretes, encara que siguem conscients que poden ser discutibles i que no esgoten ni molt menys el ventall de possibilitats, perquè són el senyal que, amb més o menys encert, s'ha portat la reflexió fins al final i que per tant és a punt per traspasar a l'espai públic i posar-se a consideració de tothom que la vulgui entomar.

Proposem doncs 10 paquets de mesures en diferents àmbits com a resposta als reptes de la longevitat, amb el convenciment que també es convertiran en palanques per a la transformació social:

- 1) **Fer desaparèixer el tall entre activitat laboral i jubilació.** Ni les persones (per raons d'inserció social i d'ingressos) ni la societat (per raons de transmissió del coneixement i de població activa) en surten beneficiats. El dret a la jubilació s'ha de poder exercir de manera molt més flexible i adaptada a cada situació individual, tot el contrari que el procediment actual que arriba al paroxisme amb les prejubilacions de grans empreses als 52-55 anys. Hauríem d'avançar cap a la jubilació progressiva en una franja àmplia 62-75 anys i compatibilitzar la jubilació amb determinats tipus d'activitat remunerada com la formació, els drets d'autor, l'assessoria... però sense que això impliqui en cap cas abandonar l'objectiu d'unes pensions dignes per a tothom (la riquesa que produeixen les nostres societats ho fan perfectament possible). I a les empreses s'hauria de fer molt més avinent el contracte de relleu i posar-hi en pràctica, en particular als serveis públics, l'emeritatge voluntari (*senior mentoring*). Viure més i en millors condicions ha de permetre mantenir-se plenament actiu més anys i tenir moltes més opcions de transmetre el valor afegit del coneixement i l'experiència, sense renunciar a una etapa de menys responsabilitats i més disponibilitat de temps personal i familiar.

- 2) **Permetre un altre model d'habitatge.** Tot l'habitatge que avui es pot fer està pensat per a la família mitjana de 4 membres. Les úniques experiències que trenquen aquesta norma, els habitatges amb serveis per a joves (incloses les residències d'estudiants) o tutelats per a gent gran, es construeixen en sol qualificat d'equipament precisament per assenyalar la seva excepcionalitat. Però la longevitat, i altres etapes i circumstàncies de la vida segurament també, demanen altres tipologies d'habitatge. Habitatges més petits i *cohousing* conformen un altre model d'habitatge molt més útil per aquesta etapa que ja és present a molts altres països i que necessita un canvi de normativa en les densitats residencials (grandària dels pisos i nombre d'habitatges per finca) per obrir-se camí també a casa nostra. La utilització d'un percentatge de les plantes baixes com a habitatge en determinats barris també pot ser útil en aquesta direcció. Alhora, aquesta tipologia d'habitatge s'ha d'inserir enmig de l'altra perquè els diferents models generacionals convisquin entre sí en tots i cada un dels barris i així, l'espai públic, els serveis i els equipaments socials i culturals siguin compartits intergeneracionalment.
- 3) **Hipoteca inversa pública.** L'elevadíssim percentatge de propietat (més del 75%) en el règim de tinença dels habitatges en el nostre país, sobre tot a les generacions avui adultes, fa de la hipoteca inversa una opció amb molt potencial a l'hora de disposar de recursos suplementaris per afrontar necessitats estructurals o sobrevingudes de la longevitat. Activar aquest mecanisme en grans proporcions requereix tanmateix un sistema públic que en garanteixi la seguretat, l'equitat i la transparència. A canvi de la mobilització de recursos pressupostaris contra el valor dels actius, les administracions podran disposar d'una entrada regular i dispersa en el territori d'habitatges disponibles per a polítiques socials arrelades a la comunitat. Si no es disposa de banca pública o parapública (com les antigues caixes) es pot optar per encarregar aquesta funció a la Seguretat Social o fins i tot directament a les agències públiques de l'habitatge que en tot cas hauran de gestionar l'ús social de les finques incorporades al seu parc. Potser per aquesta via es podria disposar en un període de temps relativament breu de l'imprescindible ampli parc d'habitatges de lloguer social que, a part de contribuir decisivament a facilitar el dret a l'habitatge, ajudi a mantenir a ratlla el preu del lloguer privat. D'altra banda, la hipoteca inversa dona un segon valor a la quantiosa inversió realitzada per adquirir l'habitatge i fomenta la concepció de que el que és important, en un món de recursos limitats i de població creixent, és la disponibilitat de l'ús més que la propietat .

- 4) **Domotització progressiva i ascensors a totes les cases.** Si avui no podem pensar en una casa sense aigua corrent i sanejament integrat per raons d'higiene personal i de salubritat pública o sense electricitat com a porta a l'activitat 24 hores, al confort dels electrodomèstics i a la connectivitat, tampoc hauríem de pensar les cases del futur immediat sense la domòtica, que per altra banda els cotxes ja comencen a incorporar de sèrie. La banda ampla i els sistemes intel·ligents de regulació de les funcions domèstiques dels habitatges (seguretat, temperatura, funcionament dels aparells...), molt vinculats a l'anomenat internet de les coses, han de figurar entre les condicions de construcció o de rehabilitació de les finques com s'està fent amb l'eficiència energètica i abans que passi com amb els ascensors o els pàrquings, amb els que es va trigar massa que fossin obligatoris a la ciutat densa. Recuperar el temps perdut amb els pàrquings és impossible en el 99% dels casos però no així amb els ascensors. Nombroses actuacions en molts municipis demostren sobradament que fent un esforç compartit entre administracions públiques i propietaris es podria arribar a ubicar ascensors interns o externs a gairebé totes les finques. Domòtica i ascensors són les condicions de funcionalitat domèstica que permeten afrontar la longevitat sobre la base del principi de llibertat de decisió residencial.
- 5) **Assistència domiciliària i teleassistència sense restriccions.** A més de les condicions de funcionalitat domèstica, l'exercici de la llibertat de decisió residencial depèn també en molt bona mesura de les condicions de cura i acompanyament. En aquest sentit, l'assistència domiciliària i la teleassistència són els dos serveis socials bàsics per aconseguir-les, ja sigui directament per el suport que ofereixen com indirectament per la confiança que proporcionen a persones i famílies. Aquests dos serveis, inicialment organitzats en l'entorn privat, han traspassat amb èxit al servei públic el que els ha fet molt més accessibles, però en molts casos la seva disponibilitat és encara insuficient. Qualsevol plantejament de resposta als reptes de la longevitat ha de passar necessàriament per universalitzar els dos serveis sense restriccions, equiparant-los als serveis de salut.
- 6) **Integració dels serveis de salut i els serveis socials.** La llei de foment de l'autonomia personal i atenció a la dependència va ser un grandíssim avenç legislatiu que ha tingut poc recorregut d'implantació. Més enllà de les moltes retallades pressupostàries sofertes, les dificultats d'aquesta implantació també han posat de manifest una mancança estructural del sistema de la que fa anys que se'n parla: la descoordinació entre serveis de salut i serveis socials. Posar-hi remei a partir d'una visió integrada permetria disposar de noves eines de prevenció de riscos i de promoció de la salut i el benestar al llarg de tota la vida. Per exemple, tots els elements de seguiment i pronòstic individualitzat

que poden proporcionar els *big data* creuats d'aquests dos camps facilitarien enormement la prevenció de la dependència i, en un altre ordre de coses, la detecció del maltractament en la vellesa. Un altre factor destacable fruit d'aquesta integració seria la capacitat de prescripció i seguiment del sistema en temes tant rellevants per a la longevitat com l'exercici de les facultats cognitives via actualització dels coneixements o simplement pràctiques de memòria i l'exercici de la pràctica física o esportiva. Finalment, la integració de serveis de salut i serveis socials canviaria segurament els criteris excessivament restrictius en els tractaments i les operacions als més grans de 85 anys.

- 7) **Aules universals per aprendre i ensenyar.** L'educació al llarg de tota la vida és ja una necessitat interioritzada per tothom sigui quina sigui la seva formació inicial i el seu entorn laboral. Però l'allargament de la vida aporta també en aquest camp noves perspectives sobretot tenint en compte l'alt nivell mig educatiu de les noves generacions. A mida que l'activitat laboral perd centralitat en la vida, té molt sentit pensar que bona part de les capacitats disponibles es puguin dirigir de nou cap a l'altra gran activitat humana al costat del treball, el coneixement. Humanístic, artístic, científic o tècnic el coneixement omple les nostres vides des de la vida quotidiana a les nostres preocupacions socials o intel·lectuals i per tant tots en som portadors i alhora demandants. Per això, més enllà d'augmentar l'accessibilitat als llibres, als productes culturals i a les eines de la societat de la informació, proposem crear utilitzant tots els centres disponibles (universitats, instituts, centres cívics, biblioteques...) una xarxa atapeïda d'aules per aprendre i ensenyar interconnectades entre sí i on s'abordin tot tipus de temes i a tots nivells per formar un servei universal de formació popular i participativa. Professors voluntaris degudament acompanyats preparant-se per transmetre el seu coneixement al servei d'alumnes plenament disposats a aprendre allò que ara saben que encara no saben.
- 8) **Mobilitat a un altre ritme.** La longevitat obre un període de la vida amb un ritme per fi desaccelerat i més pausat per raons objectives (de condicions físiques) i subjectives (obligacions d'una altra mena). També demana més disponibilitat i comoditat als modes de transport públics i privats. Aquesta percepció diferent de les necessitats de mobilitat que es manifesta amb la longevitat és un nou impuls per continuar pacificant l'estructura urbana i per apostar més a fons per sistemes de transport ara secundaris. Peatonalitzacions, escales mecàniques o ascensors als carrers costeruts i ampliació de les durades semaforiques són encara assignatures pendents a barris i viles del nostre país. Reforçar la xarxa de transport col·lectiu a les grans ciutats a partir de la implantació o extensió del tramvia com a sistema més

universalment adaptat i confortable, com succeeix a tantes ciutats europees, és ja gairebé una urgència. I consolidar sistemes d'ús públic compartit (similars al *bicing*) de vehicles elèctrics individuals com els scooters primer i després els minicotxes autotransportats pot ser una bona oportunitat de reduir encara més la presència i la dependència del vehicle privat sense renunciar a una mobilitat més personalitzada a la nostra vida ciutadana.

- 9) **Drets de senectut.** Fins i tot en les circumstàncies més adverses, la vellesa ha de mantenir la seva dignitat, la de persona plena. No es pot qüestionar la seva presa de decisions en tots els ordres (econòmics i sanitaris inclosos) ni la seva capacitat jurídica. Els drets de la gent gran han de prevaldre davant de la família i les institucions de tutela per evitar tot tipus de paternalismes o manipulacions. Cal reivindicar doncs sense reserves la consolidació de tots els drets i mecanismes legals que permeten anticipar les nostres decisions en relació a les últimes fases de la nostra vida, per preservar la nostra voluntat davant la pèrdua de facultats cognitives o comunicatives. Dret a una mort digne, testament vital, poders preventius, autotutela, voluntat mèdica anticipada... són eines molt vàlides que s'han d'implantar definitivament i que s'han de donar a conèixer universalment. Desenvolupament legislatiu, coordinació interadministrativa (poder judicial i serveis socio-sanitaris en particular), difusió massiva i assessorament a l'abast són les passes que ara s'han de donar per desplegar-les.
- 10) **Discriminació positiva política.** L'aposta per incorporar i enfrontar els reptes de la longevitat només podrà tenir el pes i la continuïtat que necessita per ser realment motor de canvi social si adquireix centralitat política. Per aconseguir-la, cal una certa discriminació positiva que forci les estructures institucionals a incorporar aquesta aposta no com una moda sinó com un nou element permanent de l'acció política. En aquest sentit, perquè la longevitat s'instal·li completament a l'agenda, fan falta dues mesures especialment significatives. La primera és la constitució de departaments de rang polític a totes les administracions sota el rètol de polítiques de longevitat amb recursos humans i pressupostaris adequats a l'aproximació transversal que demanen. La segona és posar al front d'aquests departaments persones representatives de la nova etapa vital que obre la longevitat, comproment-se els partits polítics a ubicar-ne a les llistes i als governs i en definitiva a tenir-les a les taules on es prenen les decisions col·lectives que afecten al conjunt del país.

Consideració final sobre Barcelona

Barcelona és i ha de seguir essent una ciutat diversa. Una ciutat viva i dinàmica que transforma la diversitat en creativitat i innovació. Una ciutat d'urbanisme compacte que equilibra territorialment la diversitat per fer-ne la base de la convivència autèntica, espontània i solidària. Una ciutat cohesionada que es reforça en la diversitat oferint oportunitats per tothom. Però no hi ha diversitat complerta sense pluralitat generacional i en aquest terreny Barcelona té un doble problema. Barcelona és una ciutat amb una mitjana d'edat de gairebé 50 anys que d'una banda, des de fa anys, expulsa més joves que no pas n'atrau i de l'altra no és capaç de posar en valor l'enorme potencial que representa la longevitat de molts dels seus ciutadans i ciutadanes. Aquest pot ser el gran llast de la Barcelona dels propers anys. Una ciutat amb una identitat moderna, oberta i atractiva, ben posicionada internacionalment que fallant en el seu desenvolupament humà fa encallar la seva prosperitat i la seva redistribució social. Cal doncs que Barcelona prioritzi el seu equilibri generacional. Les bases per retenir i atraure joves són més conegudes: formació de qualitat, cultura d'avantguarda, habitatge assequible i ocupació. Sobre l'enfocament necessari per aconseguir valoritzar la longevitat a la nostra ciutat val la pena insistir-hi amb força perquè les noves iniciatives socials i polítiques a emprendre (com algunes de les que hem plantejat en l'apartat anterior) reclamen un pas previ: el canvi cultural que representa introduir la perspectiva de longevitat en el propi relat de la ciutat.

La Barcelona que incorpora la longevitat al seu relat és una Barcelona que alhora que és conscient de la importància per a la vellesa dels tres factors principals que la integren al teixit social i urbà –reconeixement, participació i protecció– també sap perfectament el valor de les generacions més grans pel lideratge de la ciutat en l'economia del coneixement (el saber acumulat és un tresor), en l'economia de la cultura i el lleure (el temps és or) i en l'economia dels serveis a les persones (l'acompanyament és una feina no deslocalitzable). La Barcelona de la longevitat és per tant la ciutat del coneixement, la ciutat de la cultura i el lleure i la ciutat cuidadora. Una ciutat cuidadora que no es pot basar exclusivament en la reciprocitat familiar, molt principalment de les dones, sinó que ha de construir un model de corresponsabilitat entre diferents agents complementaris sota la responsabilitat pública i a partir del criteris que hem descrit més amunt.

En aquest sentit, és urgent que l'Ajuntament de Barcelona encapçali aquest canvi cultural que necessita la ciutat i adopti l'abans possible la perspectiva de longevitat en el seu missatge institucional i en la seva mirada sobre totes les polítiques públiques que desplega. Per facilitar-ho i també fer-ho més evident convindria que el consistori impulsés la creació d'un Observatori de la Longevitat i el Món Urbà com a espai de coneixement, reflexió, generació de propostes i dinamització i seguiment d'accions sobre longevitat a Barcelona.

Al 2006, l'OMS (Organització Mundial de la Salut) ja va crear el label "*Global age friendly cities*" (Ciutats amigues de totes les edats) per esperonar les ciutats a pensar i actuar sobre els seus equilibris generacionals i en particular sobre les potencialitats de la longevitat. Més enllà d'etiquetes, Barcelona, seguint la seva pulsó igualitària i el seu esperit innovador, pot i ha de fer seva la perspectiva de longevitat. Posar en marxa aquest motor de canvi assumint-ne els reptes pot ser un d'aquests grans estímuls que la nostra ciutat necessita per no deixar mai d'avançar cap al progrés individual i col·lectiu de tots i cada un dels seus ciutadans i ciutadanes.